

Пирогов Володимир

ЕТНОЛІНГВІСТИЧНІ ПАРАЛЕЛІ У РІЗНОСИСТЕМНИХ МОВАХ

Прислів'я і приказки є продуктом певного етапу розвитку культурної та соціальної історії людства, історії формування єдиної й гармонійної екосистеми "Життя – Людина", підґрунтям якої була Жива Логіка Творчості. Прислів'я і приказки можна назвати словесними формулами кодексу Мудрості екологічної Людини. Вони допомагали Малому Людству реалізувати різнопланові соціальні функції: виховну, освітню, нормативну, комунікативну, захисну [Тайлор 1980, 73–78].

Східні, зокрема японські прислів'я і приказки, є цікавим матеріалом для типологічних досліджень. З одного боку, це мовні й культурні реалії, а з іншого – мовні й культурні реліквії Сходу. Дуже важливим є й те, що вони – своєрідні писемні реліквії, історія яких сягає ще за тисячі років до Різдва Христового [Кучера 1977, 84–90]. У процесі типологічних досліджень мов Сходу і Заходу цей факт перетворюється в надзвичайно складну і разом з тим важливу лінгвістичну проблему, вирішення якої залежить від точного вибору методології.

Характерною рисою писемної словотворчості останніх десятиріч було впровадження у практику усної та писемної мовленнєвої комунікації стандартних техногенних засобів, внаслідок чого відбулися якісні зміни у характері словотворчості. Перш за все, це виявилось у стійкій тенденції до віртуалізації, а разом з тим і до глобалізації мови. Сама мова, слово, текст набули нових властивостей, обумовлених впливом тих самих техногенних засобів, що є ознакою поглиблення процесу соцієталізації мови [Маевский 1990, 33–34].

Все це дає підстави вважати важливим і актуальним проведення типологічного дослідження прислів'їв та приказок різносистемних мовних і культурних ареалів, зокрема на матеріалі японської, англійської, української та російської мов.

Питання про співвідносність культур Сходу і цивілізації Заходу традиційно розглядається в плані філософської опозиції "духовність – матеріальність". На нашу думку, особливо цікавим є дослідження цього питання з точки зору лінгвістичної опозиції "граматична аморфність – граматична детермінованість", а також "ієрогліфічне письмо – абеткове письмо".

Добре відомо, що на відміну від індоєвропейських мов, які мають об'єктивну логіку, інакше кажучи, керуються чіткими граматичними категоріями числа, роду та ін., східні мови, зокрема японська, мають дещо інші засоби управління. Для неї суттєвими є інші категорії, наприклад, так звані *гонорифіки* – своєрідні мовленнєві модифікатори, за допомогою яких визначається ступінь поваги, поблажливості або зневажливості у розмові між представниками різних соціальних та статеві-вікових груп людей [Неверов 1971, 83–91; Головнин 1986, 187–188].

Відомо також і те, що відмінності у граматичній побудові мов, а втім і у типах, і системах письма співвідносяться з національним характером народів, які розмовляють і пишуть цими мовами. У зв'язку з останнім положенням доречно згадати про таке історичне, етнокультурне і етнолінгвістичне явище, яким був синоцентризм, що протягом не одного тисячоліття складав основу культурної, ідеологічної та ментальної єдності країн і народів далекогосхідного ареалу. Консолідуючим фактором цієї єдності була система китайського ієрогліфічного письма.

Проте, йдучи далі у глибини первісної історії, треба зазначити, що протоієрогліфи навряд чи можна назвати продуктом раціональної діяльності людини, адже вони були лише результатом почуттєво-інтуїтивного сприйняття світу древніми [Бунаков 1940, 357–367; Софронов, 1979].

З іншого боку, система ієрогліфічного письма сучасних китайців і японців, яка залишається майже такою, якою вона була 3000 років тому, побудована за суровими законами математики, геометрії, механіки, логіки. Вона зосередила у собі специфічний досвід людей, що опановували навколишній світ. У сукупності ця система відображає практично весь універсум і безпосередньо пов'язана з менталітетом індивідів, соціуму, нації. Адже це вона зробила японців, котрі запозичили її від китайців у давні часи, не схожими на інших, примусила мислити і діяти не так, як інші. Створила своєрідний, екологічний тип особистості. Цим можна пояснити оригінальність і неповторність японської поезії, а втім і опоетизованість японських прислів'їв та приказок.

Повертаючись до теми опозиції “ієрогліфічне письмо – абеткове письмо”, варто зауважити, що ієрогліф – це триєдиний знак, який має складну графічну форму, чітку семантичну мотивацію, обумовлену конкретними значеннями його складових частин – детермінатива і фонетика (у фоноідеограмі), причому фонетик, окрім своєї головної функції “озвучування” ієрогліфічного знака, виконує також додаткову денотативну функцію.

Що стосується абеткового письма, то воно, безумовно, є продуктом соціетальним, створеним у результаті раціональної діяльності людини.

На відміну від ієрогліфа, літера практично не має семантичної оболонки, конкретного словесного значення, а тим більш парадигми. Літера може читатися тільки у складі складу=слова. Окремо вона має тільки назву. На відміну від літери, ієрогліф не має назви. Зокрема, в японській мові, він має кілька різнотипних читань (*онні*-китайські і *кунні*-японські), а також систему лексичних значень, які утворюють парадигму відповідного слова. Це дає підстави вважати, що система китайської ієрогліфіки є графічним відображенням китайської мови у повному обсязі і на всіх рівнях. Очевидно, що сказати те ж саме про будь-який існуючий сьогодні у світі алфавіт, було б, принаймні некоректним. Разом з тим, напевно, слід зауважити і про те, що всі сучасні алфавіти походять від давніх ієрогліфічних писемностей: шумерської, давньоєгипетської, протоіндійської та ін. У зв'язку з цим виникає правомірне питання: чим можна пояснити незмінність китайської ієрогліфіки протягом багатьох тисячоліть і до цього часу у самому Китаї, в Японії і частково в Південній Кореї? Відповідь: менталітетом, типом мислення, який нерозривно пов'язаний з типом письма і випестуваний ним. Якщо продовжити цю думку, можна говорити про ієрогліфічну культуру, ієрогліфічну свідомість, ієрогліфічну цивілізацію. З цього можна зробити висновок, що японці, а втім, китайці і корейці, мають логіку мислення, відмінну від англійців або американців, українців або росіян. Таким чином, тип писемності створює тип мислення, а відповідно тип свідомості і, в решті решт, визначає тип творчої особистості, яка в більшій або меншій мірі є відкритою до гармонійного спілкування з Природою. Виникає наступне правомірне питання: чи мають, з одного боку, ієрогліфічне, а з другого боку, абеткове письмо взаємовиключні переваги або потребують трансформування чи вдосконалення? Відповідь: прагнення знайти компроміс між ієрогліфічним і абетковим письмом протягом багатьох століть було темою філософських, філологічних і навіть політичних дискусій між освіченими китайцями, японцями, корейцями [Толкачев 1971, 92–97] і, в решті решт, призвело до руйнуючої і за своїм характером соціетальної, реформи ієрогліфіки у маоцзедунівському Китаї на початку епохи культурної революції, послідовним радикальним реформам ієрогліфічного письма в Японії після Другої світової війни, повному анулюванню ієрогліфів у Північній Кореї і частковому – у Південній.

З іншого боку, прагнення знайти компроміс між ієрогліфами і літерами ще у VIII ст. призвело у японців до створення складової абетки *кана* у двох її різновидах – *катакана* і *хірагана*, а у корейців – до створення складової абетки *хангиль* в XV ст. Це приклади трансформації “ієрогліф–літера (складовий знак)” в реально існуючих писемностях живих мов. У зв'язку з цим цікаво зауважити, що опозиція “ієрогліф – літера (складовий знак)” існує в самій системі сучасного, змішаного за своєю структурою, японського письма *кандзіканамадзірібун* і частково у системі сучасного корейського письма у його південнокорейському варіанті.

Можна зазначити, що опозиція “ієрогліф – літера (складовий знак)” відображає реальну динамічну рівновагу двох великих полюсів сучасної цивілізації – Сходу і Заходу, яка в абстрактно-узагальненій формі відображає універсальну дуалізованість Всесвіту.

Зазначені вище міркування були покладені в основу порівняльно-типологічного аналізу японських, англійських, українських і російських прислів'їв і приказок.

Прислів'я і приказки являють собою складні утворення, які мають кілька різних планів. З одного боку, вони є мовними явищами, стійкими словосполучками, схожими на фразеологічні звороти. З іншого боку, вони є логічними одиницями, які відображають ту чи іншу думку. З третього – художніми мініатюрами, які у виразній формі узагальнюють факти самої дійсності, що примушує нас згадати про *символи дійсності*, якими Ю. К. Щуцький називав гексаграми І-Цзину. У зв'язку з цим необхідно з'ясувати, чим саме є прислів'я і приказки у різних аспектах, зокрема лінгвістичному, філософському і художньому.

Існує думка про те, що вони є сталими сполученнями слів, або кліше [Пермяков 2001, 13], але з нашої точки зору, вони занадто "живі", щоб називати їх кліше, не кажучи вже про те, що вони утворюють великі синонімічні ряди.

Розглянемо основні формальні ознаки, за якими прислів'я відрізняються одне від одного. Ознака граматичної завершеності завжди вважалася суттєвим фактором для класифікації прислів'їв, і зокрема для відокремлення прислів'їв від приказок. Прислів'я мають форму речення, тобто є граматично завершеними. Що стосується приказок, то вони – лише частина речення, тобто є граматично незавершеними. Але, як відомо, в таких аморфних мовах, як китайська і частково японська, прислів'я якраз і відрізняються тим, що досить часто не мають граматичної завершеності.

Вважається, що мовна структура прислів'їв не має суттєвого значення для їх характеристики і майже повністю залежить від особливостей тієї або іншої конкретної мови [Пермяков 2001, 21], але з цим навряд чи можна погодитись, оскільки фактором, який впливає на явний і прихований зміст прислів'їв і приказок різних народів, є система письма, пов'язана з їх менталітетом, і розглядається нами як опозиція "ієрогліфічне письмо – абеткове письмо".

Чому прислів'я і приказки різних народів за своєю внутрішньою формою співпадають одне з одним? На це запитання є різні відповіді.

Спочатку спробуємо з'ясувати, у чому співпадають і чим відрізняються прислів'я різних народів. Розглянемо такі приклади:

我田引水

Gaden insui.

Отводит воду к своему рисовому полю.

Укр.: Де ви бачили граблі, щоб від себе гребли?

Рос.: Своя рубашка ближе к телу.

Англ.: Every miller draws water to his mill.

枯れ木も山の賑い

Kareki mo yama no nigiwai.

Даже сухое дерево украшает гору

Укр.: В степу і хрущ м'ясо.

Рос.: На безрыбьи и рак рыба.

Англ.: Better half a loaf than no bread.

鶏口となるも牛後となる勿れ

Keikoo to narumo, gyuu-go to naru nakare.

Лучше быть клювом курицы, чем хвостом коровы.

Укр.: Краще погано їхати, ніж добре йти.

Рос.: Лучше быть первым в провинции, чем вторым в Риме.

Англ.: Better to be the head of the dog than the tail of a lion.

隣の花は赤い

Tonari no hana wa akai.

Соседские цветы – красные.

Укр.: У чужу жінку чорт кладе ложку меду.

Рос.: Из чужой грядки клубника всегда слаще.

Англ.: The grass is always greener on the other side of the hedge.

花より団子

Hana yori dango.

Рисовые пончики лучше цветов

Укр.: Слів густо, а в животі пусто.

Рос.: Соловья баснями не кормят.

Англ.: The belly is not filled with fine words.

У кожному з цих прислів'їв є свій вибір образів, свої національні реалії, але їх зміст, а точніше, внутрішня логічна форма абсолютно співпадає.

Різниця між наведеними вище прислів'ями, вся їх етнічна, географічна та інша специфіка полягає в їх образній побудові, місцевих реаліях і поняттях. А все спільне полягає в їх логічному змісті, в характері відношень між речами реального життя, які вони відображають.

Характер відношень між речами і є основним змістом будь-якого прислів'я чи приказки. Це дає підстави стверджувати, що прислів'я і приказки – це своєрідний “генний” матеріал загальнолюдського Розуму, Мудрості, Інтелекту, тобто за своєю суттю є екологічними. Тому прислів'я і приказки можна розглядати в екоософському плані, зокрема з точки зору екоософії мови.

Вживаючи те або інше прислів'я, приказку ми вибираємо вислів відповідно до характеру ситуації. Таким чином, прислів'я і приказки можна назвати *знаками* конкретних *ситуацій* або конкретних *відношень* між речами. Через це їх зовнішня образність не має абсолютного значення. Важливим є тільки те, що вони означають, у чому полягає суть життєвої (або мисленої) ситуації, що повністю співпадає з поняттям “символів дійсності” І-Цзину.

Перейдемо безпосередньо до практичної частини дослідження. Із приблизно 1000 японських прислів'їв і приказок ми відібрали 250, для яких ми знайшли повні або часткові еквіваленти англійською, українською та російською мовами. Попередньо ми класифікували японські прислів'я і приказки за такими ознаками: китаїзми (абсолютні і часткові, зокрема кальки), інтернаціоналізми (включаючи бібліїзми), а також автентичні сталі фразеологізми. Далі ми проаналізували їх за такими характеристиками: граматична завершеність, ступінь тотожності перекладному еквіваленту і частково синонімічні ряди.

I. Приклади китаїзмів

人生朝露の如し

Jinsei chooro no gotoshi.

Жизнь человеческая подобна утренней росе.

Укр.: Життя наше як павутиння.

Рос.: Жизнь коротка.

Англ.: Life is short and time is swift.

Нем.: Das Leben ist nur ein Moment, der Tod ist auch nur einer.

Фр.: Hier, aujourd'hui, demain, sont les trois jours de l'homme.

Синонімічні ряди:

Укр.: Наш вік як маковий цвіт: вдень на – стеблі, а ввечері – на землі.

Біжить мій вік як вода по камінню. Вік пройшов, як батогом лягнув. Життя біжить, як музика дзвенить. Прожити, як пролити, не повернеш.

Рос.: Жизнь коротка. Жизнь прожить – не поле перейти. Век долог, всем полон. Жизнь коротка, искусство вечно.

Англ.: Life is short and time is swift. Life is but a span.

天網恢恢、疎にして漏らず

Tenmoo kaikai, so ni shite morasazu.

В небесном неводе хоть и крупные ячейки, но ничто сквозь них не проскальзывает.

Укр.: Скільки вірвовку не плети, а кінець їй буде.

Рос.: Сколько веревку ни вить, а концу быть.

Англ.: God's mills grind slow but sure.

Синонімічні ряди:

Укр.: Скільки віршовку не плети, а кінець їй буде. Скільки злодій не краде, все одно тюрми не мине.

Рос.: Сколько верёвку (верёвочку) ни вить, а концу быть. Сколько (Как) верёвочке ни виться, а конец будет (а кончик найдётся, а конец один). Повадился кувшин по воду ходит, тут ему и голову сломить. Шила в мешке не утаишь.

Англ.: The mills of God grind slow but they grind exceedingly small. One's sin will find one out. The pitcher goes once too often to the well but is broken at last. Truth will out. Cheat, and the cheese will show. At length the fox is brought to the furrier. At the run comes the fall. Crime will out.

前門の虎、後門の狼

Zen-mon no tora, ko-mon no ookami.

Тигр – на входе, а волк – на выходе.

Укр.: Між молотом та ковадлом.

Рос.: Между молотом и наковальной.

Англ.: Between Scylla and Charibdis.

Синонімічні ряди:

Укр.: Між молотом та ковадлом. Ускочив, як чорт у вершу. Ускочив, як жаба в жар. Упав у біду, як муха в борщ. Упав в тісну діру. Ув'яз, як пес на ланцюгу. Ускочив у сливки. Зоставсь, як на цидилці.

龍頭蛇尾

Ryuutoo dabi.

Голова дракона, хвост змеи.

Укр.: Із ворон почали, а на сороки перевели.

Рос.: Начать за здравие, кончить за упокой.

Англ.: To end in smoke.

II. Приклади інтернаціоналізмів

薔薇に棘あり

Bara ni toge ari.

У розы есть шипы.

Укр.: В кожній троянді є колючки.

Рос.: Нет розы без шипов.

Англ.: There is no rose without a thorn.

天は自ら助くる者を助く

Ten wa mizukara tasukuru mono o tasuku.

Небо помогает тому, кто сам себе помогает.

Укр.: Береженого Бог береже.

Рос.: Бережёного Бог бережёт.

Англ.: Heaven helps those who help themselves.

働かざる者は食うべからず

Hatarakazaru mono wa kuu bekarazu.

Человек, который не работает, не должен есть.

Укр.: Хто не працює, той не їсть.

Рос.: Кто не работает, тот не ест.

Англ.: He that will not labour must not eat.

光るもの必ずしも金ならず

Hikaru mono kanarazushimo kin narazu.

То что блестит, не обязательно – золото.

Укр.: Не все те золото, що блищить.

Рус.: Не все то золото, что блестит.

Англ.: All is not gold that glitters.

必要は発明の母

Hitsuyoo wa hatsumei no haha.

Необходимость – мать изобретения.

Укр.: Біда помучить і мудрості научить.

Рус.: Необходимость – мать изобретательности.

Англ.: Necessity is the mother of invention.

人を呪わば、穴二つ

Hito wo norowaba, ana futatsu.

Если проклянешь кого-то, [готовь] две ямы.

Укр.: Хто іншим лиха бажає, сам лихо має.

Рус.: Не рой другому яму – сам в неё попадёшь.

Англ.: He who digs a pit for others will fall in it himself.

言うは易く、行うは難し

Iu wa yasuku, okonau wa katashi.

Говорится легко, делается трудно.

Укр.: Язиком вихати – не ціпом махати.

Рус.: Легко сказать, да трудно сделать.

Англ.: Easier said than done.

事實は小説より奇なり

Jijitsu wa shoosetsu yori ki nari.

Правда бывает удивительнее романа.

Укр.: Часом правда дивніше за вигадку.

Рус.: Иногда правда диковиннее вымысла.

Англ.: Truth is sometimes stranger than fiction.

針小棒大

Shin-shoo boo-dai.

Делать большую палку из маленькой иголки.

Укр.: Робити з мухи слона.

Рус.: Делать из мухи слона.

Англ.: To make a mountain out of molehill.

燕一羽で春にはならぬ

Tsubame ichiwa de haru ni wa naranu.

Одна ласточка весны не делает.

Укр.: Одна ластівка не робить весни.

Рус.: Одна ласточка погоды не делает.

Англ.: One swallow does not make a summer.

III. Приклади автентичних сталих фразеологізмів

虬蜂取らず

Abu hachi torazu.

Не поймають ни овода, ни пчелы.

Укр.: На двох весіллях одразу не танцюють.

Рос.: За двумя зайцами погонишься – ни одного не поймаешь.

Англ.: If you run after two hares, you will catch neither.

始め半分

Hajime hanbun.

Начало – половина [дела].

Укр.: Добрий початок – половина діла.

Рос.: Доброе начало полдела откачало.

Англ.: Well begun is half done.

犯罪の陰に女あり

Hanzai no kage ni onna ari.

В тени преступления скрыта женщина.

Укр.: Шукайте жінку.

Рос.: Ищите женщину.

Англ.: Look for the woman.

瓢箪から駒が出る

Huootan kara koma ga deru.

Жеребенок из тыквы вылунился.

Укр.: Вискочив, як Кузьма з маку.

Рос.: Словно с неба свалилось.

Англ.: Unexpected things often happen.

金が金を生む

Kane ga kane wo umu.

Деньги порождают деньги.

Укр.: Багачеві вітер гроші несе.

Рос.: Деньги льнут к деньгам.

Англ.: Money begets money.

勝てば官軍、負ければ賊軍

Kateba kangun, makereba zokugun.

Победил – генерал, проиграл – предатель.

Укр.: Пан або пропав.

Рос.: Пан или пропал.

Англ.: Success is never blamed.

弘法にも筆の誤り

Kooboo ni mo fude no ayamari.

Даже Кобо ошибается, когда пишет.*

Укр.: І на мудрім дідько на лису гору їздить.

Рос.: И на старуху бывает проруха.

Англ.: Even Homer sometimes nods.

案ずるより生むが易し

Anzuru yori umu ga yasushi.

Легче рожать, чем волноваться [перед родами].

Укр.: Не такой страшный чорт, як його малюють.

Рос.: Не так страшен чёрт, как его малюют.

Англ.: Things are not as black as they look.

浅瀬に仇浪

Asase ni adanami.

Мелкая рябь на отмели [шумит].

Укр.: Порожня бочка гучить, а повна мовчить.

Рос.: Пустая бочка звонче гремит.

Англ.: Empty vessels make the most noise.

明日は明日の風が吹く

Ashita wa ashita no kaze ga fuku.

Завтра подует завтрашний ветер.

Укр.: Завтра буде видніше.

Рос.: Утро вечера мудренее.

Англ.: Take no thought for the morrow.

明日の百より、今日の五十

Asu no hyaku yori, kyoo no gojuu.

Лучше пятьдесят сегодня, чем сто завтра.

Укр.: Краще нині горобець, як завтра голубець.

Рос.: Лучше синица в руках, чем журавль в небе.

Англ.: Better an egg today, than a hen tomorrow.

糞に懲りて膾を吹く

Atsumono ni karite, namasu o fuku.

Обжёгшись на горячем супе, дуть на рыбный салат.

Укр.: Хто опарився на окропі, дмухає на холодну воду.

Рос.: Обжёгшись на молоке, будешь дуть и на холодную воду.

Англ.: A burnt child dreads the fire.

大吉は凶に帰る

Daikichi wa kyoo ni kaeru.

Самое большое везение оборачивается невезением.

Укр.: Добра добувши, кращого не шукай.

Рос.: Лучшее – враг хорошего.

Англ.: The best is often the enemy of the good.

抜き差しならぬ

Nukisashi naranu.

Ни вытянуть, ни протолкнуть.

Укр.: Зоставсь, як на цідилці.

Рос.: Попасть впросак.

Англ.: To hold a wolf by the ears.

女房と畳は新しい方がよい

Nyooboo to tatami wa atarashii hoo ga yoi.

Жена и татами хороши когда новые.

Укр.: Новеньке ситце на клинці, а старе під лавою.

Рос.: Снову и ложка красна, а охлебается – под лавкой валяется.

Англ.: Everything new is fine.

己の頭の蠅を追え

Onore no atama no hae o oe.

Отгоняй мух от своей головы.

Укр.: Пильнуй носа свого, а не кожуха мого.

Рос.: Не лезь не в своё дело.

Англ.: Sweep before your own door.

終わりが大事

Owari ga daiji.

Конец – главное.

Укр.: Кінець діло хвалить.

Рос.: Конец – всему делу венец.

Англ.: The end crowns all.

六十の手習

Roku juu no tenagai.

Учиться каллиграфии в шестьдесят.

Укр.: Не вчися розуму до старості, але до смерті.

Рос.: Учиться никогда не поздно.

Англ.: One is never too old to learn.

歲月人を待たず

Saigetsu hito o matazu.

Годы и месяцы человека не ждут.

Укр.: Час не віл, його не налігаєш.

Рос.: Не человек гонит, а время.

Англ.: Time and tide wait for no man.

酒は本心をあらわす

Sake wa honshin o arawasu.

Саке открывает истинное сердце.

Укр.: Що у тверезого на умі, те в п'яного на язиці.

Рос.: Что у трезвого на уме, то у пьяного на языке.

Англ.: In wine there is truth.

転ばぬ先の杖

Korobanu saki no tsue.

Опирайся на трость, чтобы не упасть.

Укр.: Береженого Бог береже, а козака шабля.

Рос.: Бережёного Бог бережёт.

Англ.: Prevention is better than cure.

紺屋の白袴

Kooya no shira-bakama.

У красильщика белые [некрашеные] штаны.

Укр.: На те він і кравець, щоб подертий жупан носити.

Рос.: Сапожник ходит без сапог.

Англ.: Who is worse shod than shoemaker's wife?

口あれば京に上る

Kuchi areba Kyoo ni noboru.

Язык до Киото доведёт.

Укр.: Язык доведе до Києва.

Рос.: Язык до Киева доведёт.

Англ.: He that has a tongue in his head may find his way anywhere.

盲蛇に怖じず

Mekura hebi ni ojizu.

Слепой змеи не боится.

Укр.: Дурному гори немає, а все низ.

Рос.: Дуракам закон не писан.

Англ.: Fools rush in where angels fear to tread.

実る稲穂は頭垂れる

Minoru inaho wa koobe tareru.

Полный колос склоняется от тяжести.

Укр.: Колос повний гнеться до землі, а пустий догори стирчить.

Рос.: Пустой колос всегда нос кверху дерёт.

Англ.: The bough that bears most hangs lowest.

物言えば、唇寒し、秋の風

Mono ieba, kuchibiru samushi, aki no kaze.

Слово сказано – холодеют уста, осенний ветер (Басё).

Укр.: Менше говори – більше почувеш.

Рос.: Слово – серебро, молчание – золото.

Англ.: Least said, soonest mended.

寝た子を起こす

Neta ko o okosu.

Будить спящего ребенка.

Укр.: Не чіпай лиха, коли воно спить.

Рос.: Не буди лихо, пока тихо.

Англ.: Let sleeping dogs lie.

盗人にも仁義

Nusubito ni mo jingi.

Даже у воров есть кодекс чести.

Укр.: Ворона вороні ока не видовба.

Рос.: Вор вора не обидит.

Англ.: There is honour among thieves.

言わぬが花

Iwanu ga hana.

Не сказанные слова – цветы.

Укр.: Хто мовчить, той трьох навчить.

Рос.: Слово – серебро, молчание – золото.

Англ.: Not saying is better than saying.

地獄の沙汰も金次第

Jigoku no sata mo kane shidai.

Даже в аду правят деньги.

Укр.: Золотий ключик до всіх замків придасться.

Рос.: Золотой молоток пробьёт железный потолок.

Англ.: Money opens all doors.

蟹は甲羅に似せて穴を掘る

Kani wa koora ni nisete ana o hour.

Крaб рoет нору по размеру своего панциря.

Укр.: Так кравець крає, як йому матерії стає.

Рос.: По одёжке протягивай ножки.

Англ.: To cut one's coat according to one's cloth.

虎口を逃れて龍穴に入る

Kokoo o nogarete, ryuuketsu ni iru.

Спасаясь от пасти тигра, зайти в пещеру к дракону.

Укр.: Утікав перед вовком, та впав на ведмедя.

Рос.: Из огня да в полымя.

Англ.: To fall out of frying-pan into the fire.

男子の一言、金鉄の如し

Danshi no ichigon, kintetsu no gotoshi.

Слово мужчины – металл.

Укр.: Слово – краща гарантія.

Рос.: Я – хозяин своего слова.

Англ.: My word is my bond.

毒を以って毒を制す

Doku o motte, doku o seisu.

Готовить яд из яда.

Укр.: Клин клином виганяють.

Рос.: Клин клином вышибают.

Англ.: To set a thief to catch a thief.

不幸中の幸い

Fuukoochuu no saiwai.

Счастье посреди несчастья.

Укр.: Щастя в нещасті.

Рос.: Не было бы счастья, так несчастье помогло.

Англ.: A blessing in disguise.

疑心暗鬼を生ず

Gishin anki o shoozu.

Подозрения порождают тёмных демонов.

Укр.: Хто боїться, тому в очах двоїться.

Рос.: У страха глаза велики.

Англ.: Fear magnifies objects.

下手の道具しらべ

Heta no doogu shirabe.

Неумелый мастер только и знает, что проверять свои инструменты.

Укр.: Які самі – такі й сани.

Рос.: У плохого мастера всегда инструмент виноват.

Англ.: A bad workman always blames his tool.

山椒は小粒でもピリリと辛い

Sansho wa kotsubu demo piririto karai.

Даже кусочек горного перца ужасно жгучий.

Укр.: Маленьке, але важеньке.

Рос.: Мал да удал.

Англ.: A little body often harbours a great soul.

猿も木から落ちる

Saru mo ki kara ochiru.

И обезьяна падает с дерева.

Укр.: Кінь на чотирьох, та й то спотикається.

Рос.: Конь о четырёх ногах, да и то спотыкается.

Англ.: It is a good horse that never stumbles.

猿の尻笑い

Saru no shiriwarai.

Обезьяна смеётся над голым задом другой обезьяны.

Укр.: Не бачить сова, яка сама.

Рос.: Не суди – себя гляди.

Англ.: The pot calls the cattle black.

船頭多くして船山に上がる

Sendoo ooku shite, fune yama ni noboru.

Когда на корабле много капитанов, он заплывает в горы.

Укр.: Де начальства ціла рота, там виходить пшик робота.

Рос.: У семи нянек дитя без глаза.

Англ.: Too many cooks spoil the broth.

釈迦に説法

Shaka ni seppo.

Учить Будду буддизму.

Укр.: Яйця курку не вчать.

Рос.: Не учи учёного.

Англ.: To teach one's grandmother to suck eggs.

死屍に鞭打つ

Shi-shi ni muchi utsu.

Хлестать труп плетью.

Укр.: Що було, те загуло.

Рос.: О покойниках плохо не говорят.

Англ.: Speak no ill of the dead.

葬式すんで医者ばなし

Sooshiki sundе isha-banashi.

Вызывать доктора после поминок.

Укр.: Після бійки руками не махають.

Рос.: Мёртвому припарки.

Англ.: After death the doctor.

過ぎた事は水に流せ

Sugita koto wa mizu ni nagase.

То, что прошло, отпусти плыть по течению.

Укр.: Що було, то мохом поросло.

Рос.: Кто старое помянет, тому глаз вон.

Англ.: Let bygones be bygones.

過ぎたるは猶及ばざるが如し

Sugitaru wa nao oyobazaru ga gotoshi.

Слишком много – всё равно что слишком мало.

Укр.: Пархоме, в щасті не брикай, як більш нема, то й так нехай.

Рос.: От добра добра не ищут.

Англ.: Too much of one thing is good for nothing.

空き腹にまずい物なし

Suki-bara ni mazui mono nashi.

Для пустого желудка нет невкусного блюда.

Укр.: Голодному все смакує.

Рос.: Голод – лучший повар.

Англ.: Hunger is the best sauce.

蓼食う虫も好きずき

Tade kuu mushi mo sukizuki.

Даже у жучков, которые едят гречку, есть свои предпочтения.

Укр.: Кожен Івась має свій лас.

Рос.: На вкус и на цвет товарища нет.

Англ.: There is no disputing about tastes.

大山鳴動鼠一匹

Taizan meidoo, nezumi ippiki.

Гора сотряслась и появилась мышь (Эзон).

Укр.: Могила мишу родила.

Рос.: Гора родила мышь.

Англ.: The mountain is in labour and bringing birth a mouse.

天は自ら助くる者を助く

Ten wa mizukara tasukuru mono o tasuku.

Небо помогает тому, кто сам себе помогает.

Укр.: На батька надійся, а сам не поганься.

Рос.: Бережёного Бог бережёт.

Англ.: Heaven helps those who help themselves.

所変われば品変わる

Tokoro kawareba, shina kawaru.

Меняется место – меняется товар.

Укр.: Кожен край має свій звичай.

Рос.: Что город – то норов.

Англ.: So many countries, so many customs.

隣の花は赤い

Tonari no hana wa akai.

Соседские цветы – красные.

Укр.: У чужу жінку чорт кладе ложку меду.

Рос.: Из чужой грядки клубника всегда слаще.

Англ.: The grass is always greener on the other side of the hedge.

隣の花は赤い

Tori naki sato no koomori.

Летучая мышь в селе, где не водятся птицы.

Укр.: В степу і хрущ – м'ясо.

Рос.: На безрыбье и рак – рыба.

Англ.: In the country of the blind, the one-eyed man is king.

月と亀

Tsuki to suppon.

Луна и черепаха.

Укр.: Різні, як день і ніч.

Рос.: Как небо и земля.

Англ.: As different as night and day.

約束は約束

Yakusoku wa yakusoku.

Договор есть договор.

Укр.: Хоч лопни, хоч перервись, а дав слово – кріпись.

Рос.: Дал слово – крепись, а не дал – держись.

Англ.: A promise is a promise.

塵も積もれば山となる

Chiri mo tsumoreba yama to naru.

Если пыль накапливается, она может превратиться в гору.

Укр.: З крихіток купка виходить, з краплинок – море.

Рос.: С миру – по нитке, голому – рубаха.

Англ.: Many a little make a little.

先の雁より手前の雀

Saki no gan yori, temaе no suzume.

Лучше воробей в руках, чем гусь в мечтах.

Укр.: Краще нині горобець, як завтра голубець.

Рос.: Лучше синица в руках, чем журавль в небе.

Англ.: A bird in the hand is worth two in the bush.

ВИСНОВКИ

1. Розрахунки процентного співвідношення китаїзмів, інтернаціоналізмів (включаючи біблеїзми) та автентичних сталих фразеологізмів у загальному масиві проаналізованих нами фразеологічних одиниць японської мови показують, що частка китаїзмів у ньому складає приблизно 10%, інтернаціоналізмів – близько 6% і автентичних сталих фразеологізмів – 84%.

2. Графічна виразність сталих фразеологізмів японської мови досягається, з одного боку, завдяки запису китайськими ієрогліфами, наприклад: 針小棒大, або кандзіканамадзірібун, наприклад: 働かざる者は食うべからず.

3. Граматична аморфність сталих фразеологізмів японської мови компенсується за рахунок графічної виразності і семантичної мотивованості ієрогліфічних знаків, якими вони записуються.
4. Граматична незавершеність сталих фразеологізмів японської мови компенсується, з одного боку, за рахунок чіткої мотивованості словосполучень, які входять до їх складу, а з другого боку – чітким синтаксичним порядком слів.
5. Абсолютні еквіваленти зустрічаються рідко, за винятком інтернаціоналізмів і біблеїзмів.

* Подвоєнням голосних позначається довгота.

* Відомий буддистський монах Кобо Дайси, який створив складову абетку *xiragana* (905).

ЛІТЕРАТУРА

- Акуленко В. В. **Вопросы интернационализации словарного состава языка**. Харьков, 1972.
- Бунаков Ю. В. **Китайская письменность // Китай**. Москва – Ленинград, 1940.
- Гельб Н. Е. **Опыт изучения письма (основы грамматики)**. – Москва, 1982.
- Головнин Н. В. **Грамматика современного японского языка**. Москва, 1986.
- Кучера С. **Китайская археология**. Москва, 1977.
- Кэнко Хоси **Записки от скуки / Пер. с яп., вступ. статья, коммент. и указатель В. Н. Горегляда**. Москва, 1970.
- ЛРФС... **Англо-русский фразеологический словарь в 2 томах / Сост. А. В. Кунин**. Москва, 1967.
- Маевский Е. В. **Семантика японских шрифтов и почерков. Слово и образ: Новое в японской филологии**. Москва, 1990.
- Маевский Е. В. **Графическая стилистика японского языка**. – Москва, 2000.
- Мамаев К. Н. **Письмо и речь**. Екатеринбург, 2000.
- Масікевич Місяць над Фудзі. 100 японських хокку / Пер., вступ. слово та прим. О. Масікевича. Київ, 1971
- Мораини Ф. **Япония (образы и традиции)**. – Москва, 1980.
- Неверов С. В. **О современном состоянии гонорифической системы японского языка // Восточная филология**. Москва, 1971.
- НПБП... **Нема привідки без правди. Російські прислів'я та приказки з українськими відповідниками / Укл. Н. Беленькова**. Київ, 1969.
- Пермяков Г. Л. **Пословицы и поговорки народов Востока**. Москва, 2001.
- Пирогов В. Л. **Исторический поход к изучению японской письменности // Наукові записки Регіонального університету "Харківський Колегіум"**. Вип. І. Харків, 1994.
- Пирогов В. Л. **Переклад японської поезії хайку // Матеріали ювілейної науково-практичної міжвузівської конференції, присвяченої 180-річчю дня народження М. Костонорова**. Харків, 1998.
- Пирогов В. Л. **Шум ветра в прибрежных соснах: японская лирика VIII – XXIII вв. / Вступ. статья В. Л. Пирогова**. Харьков, 1999.
- Пирогов В. Л. **Алые листья клёна: Японская лирика / Сост. Пирогов В. Л., Рогинская Г. Ю.** Пер., вступ. статья В. Л. Пирогова. – Харьков, 1999а.
- Пирогов В. Л. **Философия парадигмы поэтической речи (по мотивам японской лирики VIII – XXIII ст.ст.) // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КДЛУ**. Вип. 2. Київ, 2000.
- ПТП... **Прислів'я та приказки / Упоряд., передмова М. Дмитренко**. Київ, 2000.
- РАСПП... **Русско-английский словарь пословиц и поговорок / Сост. Кузьмин С. С., Шадрин Н. Л.** Москва, 1989.
- Сосюр Ф. **Курс загальної лінгвістики**: Київ, 1998.
- Софронов Н. В. **Китайский язык и китайское общество**. Москва, 1979.
- СУАП... **Словарь употребительных английских пословиц / Сост. Буховская М. В.** – Москва, 1990.
- Сулейменов О. **Язык письма**. – Алматы – Рим, 1998.
- Тайлор Э. Б. **Первобытная культура**. Москва, 1980.
- Толкачев П. Ф. **Канго в "Повести о западных краях" // Восточная филология**. Москва, 1971.
- УП... **Українські Приповідки / Упоряд. Плав'юк В. С.** Едмонтон (Канада), 1996.
- Фридрих Н. **История письма**. – Москва, 1979.
- Шилин К. Н. **Экософия культуры Востока**. Москва, 1997.